

גליון נושא: 'היזק ראייה' - בזמננו

בס"ד, יום ג' פרשת לך לך, ז' חשון תשע"ז. דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות. לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'. בבא בתרא דף ב: לרפואת התינוקת רבקה בת ברכה רחל תחי' בתושח"י.

חלוקת החצר

בגמ' (בבא בתרא דף ב:) נחלקו לשונות הגמ' האם 'היזק ראייה' בין שכנים בחצר שמייה היזק. למ"ד שמייה היזק - כאשר חולקים את השותפות בחצר וכל אחד נוטל חלקו, יכול לכופו לעשות מחיצה המונעת ראייה, למניעת ההיזק הבא בראיתו. למ"ד 'לאו שמייה היזק' - אין יכול לכפותו למחיצה כזו, אבל יכול לכפותו למסיפס לסמן עד היכן רשותו.

1. 'היזק ראייה' בזמן הגמ'

מסקנת הגמ' (ב"ב דף ג.), וכך נפסק בטור (ריש סימן קנז) ובשו"ע (חור"מ קנז א'), ש'היזק ראייה שמייה היזק', וניתן לדרוש מהמזיק לחדול מהיזק זה. במצב שבו ישנו 'היזק ראייה' יכולים לכופ שני הצדדים זה את זה בבניית קיר בגובה ארבע אמות, שיהווה מחיצה בין שתי החצרות וימנע את ה'היזק ראייה'.

בקהל"י (ב"ב סימן ה') האריך להוכיח, שגם המ"ד 'לאו שמייה היזק' אינו חולק על עצם היסוד של 'היזק ראייה' שמייה היזק; שהרי מודה בבית שיש שם תמיד תשמיש צנוע. ומודה בגינה משום שאסור לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה, משום עין הרע. ומודה מגג לבית, שאינו יודע מתי להזהר ממנו. ומודה בנפל דשמייה היזק, שכן הורגלו לעשות שם תשמישים צנועים. ומ"ד לאו שמייה היזק סובר דבחצר בעלמא יכול חבירו להזהר.

הגדרת הנזק; כתב הרמב"ן (ב"ב דף נט: סוף ד"ה הא), דהיזק ראייה הוא נזקי אדם באדם, ויש בזה ג' דברים. עין רעה,

פנינים

סכנה, כאן בונים!

מסופר (א.ק.) על הג"ד ישראל יעקב פישר זצ"ל, כאשר הלך ברחוב וראה שבונים תוספת בניה לכל הכיוונים עם מרפסת ענקית, אמר - ראו, בונים כאן דין תורה!

הרבה בנינים באיזורים שהיעוד המקורי שלהם היה עבור אוכלוסיה חילונית, נבנו ללא מרפסות סוכה, בהמשך כאשר הבנינים התאכלסו במשפחות חרדים שומרי תורה ומצות, נוצרו הרבה דיני תורה, כאשר דייר אחד רוצה לבנות מרפסת סוכה, וזה מפריע לשכנים האחרים בבנין. בפרט במקומות בהם ישנה צפיפות אוכלוסין גבוהה.

דיני תורה במדבר

בדרך צחות התבטא על כך, גאב"ד זכרון מאיר ובעל 'השבט הלוי' הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל, שצריך להבין מה שכתוב במשה (פרשת יתרו) וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לִשְׁפֹּט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַבֹּקֶר עַד הָעֶרֶב: וכי מה היה להם לשאול כל היום, הרי במדבר לא היה אפשרות לבנות מרפסות, ולא להרחיב את הדירה (ב.ש.).

העירו; לקושטא דמילתא, גם במדבר בנו בתים ארעיים והיה שייך להוצר שם דיני תורה. דתנן (ב"ב דף ס.) לא יפתח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. ונלמד מהפסוק שאמר בלעם (פרשת בלק - במדבר כ"ד ה') מֶה טָבוּ אֶהְיֶה יַעֲקֹב מִשְׁכַּנְתִּיךָ יִשְׂרָאֵל: הרי שגם במדבר היה שייך לבנות פתח נגד פתח וחלון נגד חלון והיו מקפידים שלא לעשות כן. ומצינו בגמ' (סוכה דף יא:) מאן דאמר דסוכות ממש עשו להם. ועוד שהיו במקום אחד כ-30 שנה, ובאותו זמן בנו לעצמם בתים ארעיים (ה.ר.). ועוד שייך ויכוח, כמה מטרים יהיו מוקצים לכל אהל. ❖

2. מזיק בגופו, או מניעת השתמשות

חקירה: ידוע חקירת האבן האזל (הלכות שכנים פרק ב') בדן 'היזק ראייה' מה גדרו - האם דינו כמזיק ממש, וכחזק הגוף, ולכן יש חיוב על המזיק להרחיק את הנזק. או שכל 'היזק ראייה' הוא משום שמונע מחברו להשתמש בחצרו ובביתו, שמכיון שהוא רואהו תמיד, אינו יכול לעשות בו דברים של צנעה. וידוע מה שכתב בנתיבות ש'היזק ראייה' הוא דאוריתא. ועיין בקהל"י (בבא בתרא סימן ה') שהעמיד, דב'היזק ראייה' יש שלושה דברים; היזק לגופו, היזק לממונו, ואיסורא. והסיק בפתחי חושן (נזקי שכנים פרק יד הערה א') ש'היזק ראייה' אינו מענין 'עין הרע' כעומד על שדה חבירו בקמותיה, אלא שעל ידי ראיתו הוא מגביל את חבירו מלהשתמש בביתו ובחצירו כפי ראות עיניו.

תשלומין: והוסיף בפתחי חושן (שם) דנראה פשוט שלא שייך תשלומין בהיזק ראייה. וידוע מה שייסד הגר"ש רוזובסקי זצ"ל (בשיעורים) שמסכת בבא בתרא מחדשת סוג מזיק חדש של נזקי שכנים למרות שניזוק ממילא מכח מעשה שאין בו איסור מצד עצמו עדיין אסור משום נזקי שכנים. ובכזה סוג מזיק לא שייך תביעת תשלומין. והוא שונה במהותו מסוג המזיק של מסכת ב"ק שמזיק להדיא במעשה אסור, וחובתו לשלם תשלומי נזקו ממיטב שדהו.

3. בבתים

סוגיא נוספת של נזקי שכנים; במשנה (לקמן דף נט:) אסור לפתוח חלון לחצר חבירו, או לחצר השותפין. ופירש רשב"ם (ד"ה לא יפתח) משום 'היזק ראייה'.

ובמשנה (לקמן דף ס.) לא יפתח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. ופירש הרשב"ם (דף ס. ד"ה חלון) וטעמא משום צניעות. אולם רבינו גרשום (שם), מפרש מפני 'היזק ראייה'. ודעת הרמ"ה הובא בב"י, שהוא משום 'היזק ראייה', אלא שמלבד זאת יש גם איסור משום צניעותא דנשי, שעל זה לא מועיל מחילה.

החזו"א (ב"ב סימן יב אות ד') מביא את דברי הרמ"ה. ומוסיף, מכיון שהגמ' לומדת את האיסור מהפסוק שאמר בלעם (במדבר כד ה) מה טבו אהליך יעקב משכנותיך ישרא'ל: ממילא יש בזה איסור גמור משום צניעות, וגם אם מוחל האיסור קיים.

ההבדל מהסוגיא בדף ב: לסוגיא בדף ס. ביארו הרמב"ן והרשב"א (ב: שבדף ב: הוא מחצר לחצר ולא קביע ההיזק ולכן נחלקו אם שמיה היזק. אבל בדף ס. הוא מבית לחצר או מבית לבית וקביע הנזק טפי, ובזה לכו"ע שמיה היזק.

שיעור ההרחקה מתחת היזק ראייה

4. אלו דברים שאין להם שיעור

גובה: מדינא דגמ'; גובה שיעור הכותל למניעת 'היזק ראייה' הוא ד' אמות (להגר"ח נאה 1.92 מטר, ולהחזו"א 2.40 מטר = קצת פחות מגובה 'קומה ממוצעת' בזמננו).

מרחק: אבל כלפי המרחק בין הדירות 'היזק ראייה' אין לו שיעור, אלא צריך שלא יוכל לראות מה נעשה ברשות חבירו. כמפורש במרדכי (ב"ב פ"ק) שכל מקום שיש 'היזק ראייה' מעכב עליו, והוכיח כן משני צידי רשות הרבים הרחוקים לפחות ט"ז אמה, וכל הטעם שיותר לפתוח פתח נגד פתח וחלון נגד חלון משום דבלאו הכי בעית לאצטנועי מבני רה"ר, משמע הא לאו הכי אסור משום 'היזק ראייה'. וכן כתוב במגיד משנה (פ"ג משכנים ה"ה), ד'היזק ראייה' אין לו שיעור... כל שזה יכול לראות בתשמיש חבירו.

וכתב בערוך השלחן שאם רחוקים זה מזה, עד שאי אפשר לראות בתוך הבית, לעולם אינו צריך להרחיק. [יש שכתבו לחדש, שהגדר הוא עד שאינו מכיר האם עומד מולו איש או אשה].

זוית: אכן, כאשר הבתים אינם מכוונים קל יותר, כמבואר בראשונים על המשנה "לא יפתח אדם לחצר השותפין, פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון", כתב הרשב"ם (ב"ב דף ס. ד"ה חלון) שאינו צריך

מנהג ישראל תורה

זהירות ב'היזק ראייה'

מעשה שהיה: ידוע היה הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל בעל 'האבן האזל', בזהירותו המופלגת בבין אדם לחבירו. בספר בדרך עץ החיים (חלק ב' עמוד 449 פרק 'זהירות בממון') מסופר מעשה נפלא על הגראי"ז מלצר זצ"ל, מפי מגיד המישרים - הג"ר שלום שבדרון זצ"ל, ששמעו מפי בעל המעשה - הג"ר דוד פינקל זצ"ל.

בעת התגוררו בסמוך לשוק מחנה יהודה, היה מנהגו מידי יום ביומו לחצות את השוק בדרכו מן הישיבה לביתו. לאחר אחד משיעוריו בישיבת עץ חיים ליווהו רבי דוד פינקל בלכתו לביתו, והנה במקום ללכת בדרך הרגילה הקצרה דרך השוק במחנה יהודה צעד בדרך אחרת ארוכה יותר.

שאלו רבי דוד, מדוע ראש הישיבה מאריך את דרכו בשעת הצהרים ביום קיץ אחרי השיעור, שכבר רוצים לפוש מעט מעמל מסירת השיעור וריתחא דאוריתא.

עונת הקיץ: ענה הג"ר איסר זלמן, כידוע לך בימים אלה עונת האבטיחים, ובדוכני המוכרים שבשוק ערמות ערמות של אבטיחים גדולים ויפים, והרי גמ' מפורשת היא (ב"ב דף ב:), אסור לאדם לעמוד בשדה חברו בשעה שהיא עומדת בקמותיה שמא יתן בהם עין הרע. כל המטרה של בעלי הדוכנים כדי שהעוברים והשבים יראו את אשר יש להם למכור וישתכנעו לקנות, אבל אני אינני עובר במקום זה על מנת לקנות, ולכן אני חושש לעבור שלא להטיל 'עין הרע'.

עסוק בתורה: והוסיף רבי שלום שבדרון על כך; צא ולמד עד היכן מגעת זהירותו של רבנו, שכידוע לא היה מסתכל לא על ימין ולא על שמאל, אלא היה עסוק בתורה בלכתו בדרך דכתיב (דברים ו' ז') בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ, בכל זאת היה נזהר ומפחד שמא יסתכל בפירות השוק, ויכניס בהם חלילה 'עין הרע' (י.א.). ❖

להרחיק אלא משהו. וביאר בפתחי חושן (פרק יד הערה ה') משום שראיה באלכסון אינו בכלל 'היזק ראייה'. והטור (סימן קנד) הביא תוספתא שצריך להרחיק ד' אמות. ובבית יוסף (סימן קנד) כתב שלדעת הרמב"ן שיעור ההרחקה שנקט הרשב"ם ["משהו"] נאמר רק בחצר השותפין, אבל אם נתנו לו רשות לפתוח פתח או חלון לחצר אחרת, צריך להרחיק מכנגד פתחו או חלון חברו עד שלא יוכל לראות בו כלל, ע"ש טעם הדבר. וכן פסק השו"ע.

'היזק ראייה' בזמננו

5. מנהג בני העיר

יסוד ידוע: מפורסם מה שכתב המהריט"ץ (חלק שני סימן רנג - לרבי יום טוב צהלון, תלמיד הבית יוסף והאלשיך הקדוש. נולד בשנת ה"א שי"ט, והיה מן הרבנים הספרדיים הידועים של צפת. נפטר לאחר שנת ה"א שצ"ח), הובא בפתחי תשובה, וכן נפסק להלכה בכל פוסקי זמננו, וכן בספר פתחי חושן להגר"י בלוי זצ"ל (נזקי שכנים פרק יד ס"ק כ"ז), שמצד הדין אין שיעור להיזק ראייה, ורק שהמנהג קובע ואם במקום זה נהגו שלא לתבוע במרחק כי אם כשקרוב מאוד לא יכול לתובעו במרחק. "דאם לא כן אין לדבר סוף, דשלטא עינא אפילו כמה מילין, וזה אין הדעת סובלו שמי שהוא דר בסוף העיר יערער על מי

שפותח חלונות בראש הומיות העיר, הרחק כמה מילין". "ובארצנו צפת מעולם לא שמענו ולא בא לידינו תביעת 'היזק ראייה' ברחוק מקום הרבה". ומסיים שם המהריט"ץ; והכל לפי ראות עיני הדיין ורוחב בינתו. ואם יש מנהג קבוע בעיר הולכים אחריו. עכ"ד.

מחילה: מבואר איפוא, שמנהג המקום קובע בדין היזק ראייה. אכן מסברא תמוה איך מועיל מנהג בני העיר לעקור דינא דגמ', הרי נחלקו הראשונים האם מועיל מחילה על היזק ראייה, דעת הרמב"ן (דף נט.) שאי אפשר, ודעת הרא"ש (ריש בבא בתרא) שאפשר. ובשו"ע הובא מחלוקת בזה האם מועיל מחילה על היזק ראייה. ואם לא מועיל מחילה איך יועיל מנהג לסלק תביעת 'היזק ראייה'.

איסור: ביותר יש לתמוה, בשלמא בדין ממון שייך לומר שמנהג בני העיר קובע דעל מנת כן בא, אולם הרי דעת הרשב"א (פ"ק דב"ק) והרמ"ה, שפתח נגד פתח זה איסור משום צניעותא דנשי, ובזה המנהג לא מעלה ומוריד.

וביותר מפורשים הדברים בחזו"א (ב"ב סימן יב אות ד), שפתח כנגד פתח וחלון נגד חלון למדו בגמ' מקרא שיש איסור משום צניעות, ואסור אפילו כאשר שניהם מוחלים ומסכימים כמבואר ברמ"ה. וגם כשנותן לו רשות יש חיוב על שניהם לסגור וצריך לעשות גורל מי יסגור את פתחו ושניהם ישלמו את ההוצאות. ואם כן קשה איך יועיל מנהג העיר, מה בכך דעל מנת כן בא, סוף סוף לא מועיל מחילה על כך.

אין נזק: ויש ליישב, דרך כאשר ניזוק בפועל, אז לא מועיל מחילה על 'היזק ראייה', אם כהברכ"ש משום שניזוק תמיד, אם כהחזו"א משום איסורא. אבל מנהג בני העיר גורם שאין כאן נזק כלל, כי הסגנון חיים בעיר זו השתנה, וכל החפץ לעשות תשמישים צנועים עליו להצניע את עצמו. וממילא אין כאן בעיה של צניעות שהרי יכול לסגור עליו באמצעות וילון / תריס / חלון / דלת, ואין כאן תביעה על השכן שלא יסתכל, אלא תביעה עליו שלא יאפשר לאחרים להסתכל. ולכן הכל תלוי במנהג המדינה. וכעין זה כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (תשובות והנהגות ח"ג סימן תנ"ג), ועיין משפטי יעקב מה שכתב בזה. ויסוד הדבר מבוסס על מה שכתב הפרישה שאם יכול להצטנע על ידי וילון אינו יכול לתבוע 'היזק ראייה' (א.ק.).

6. רכישת דירה מקבלן

צפיפות אוכלסין: לפי המנהג הרווח כיום, עקב הבניה הרוויה הנהוגה בזמננו; אין קפידא שלא יהא 'היזק ראייה' בין הבנינים, ובונים לכתחילה בנין שחלונותיו ומרפסותיו מכוונים כנגד החלונות והמרפסות שבבנינים הסמוכים. וכמעט שאין דירות כיום בלי 'היזק ראייה'.

קושיא: לכאורה תמוה מאד, כי הוא עומד בסתירה למפורש מדינא דגמרא ושו"ע שאסור לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון?

תירוצ: ותירץ בספר פתחי חושן (פרק יד הערה ד): "שלא אמרו פתח כנגד פתח אלא כשמכוונים ממש, אבל כשיש הפרש קצת בריחוק או בגובה, שוב אין דינו אלא כחלון. ועוד נראה, שפתח מרפסת אין דינו כפתח לענין זה, ומה שעושים פתח כנגד פתח בחדר מדרגות, זה בגלל שיש פרוזדור לפני החדרים, ובפרוזדור הרי אין תשמישים צנועים".

עוד דלת: אכן עדיין יש לתמוה במה שיש כיום דירות שהפתח של הבית הוא מול הסלון או חדר השינה, והעומד בחדר מדרגות יכול בקל להציץ לחדר שינה, הרי זה נגד משנה מפורשת לא יפתח פתח נגד פתח משום צניעות. ושמעתי מחכמי הוראה שליט"א דיש ליישב בדוחק, מכיון שיש לחדר שינה דלת נוספת, הרי כאשר ישנים - בידו לסגור את דלת החדר, או לחילופין לנעול את דלת הבית, נמצא שהעובר בחדר מדרגות ומציץ אין בו חשש איסור מצד צניעות, וגם לא חשש ממוני כי לא נחשב מזיק.

מנהג המקום: בנוסח אחר כתבו בספר משפטי התורה (חלק ב' סימן נט הערה 4), ובספר עמק המשפט (הלכות שכנים סימן יא וסימן יג) להג"ר יעקב כהן שליט"א, שכיום מסתמכים על דברי מהרי"ט צהלון שהובא לעיל שאם יש מנהג בעיר לגבי 'היזק ראייה', הולכים אחריו. ולכן הניזק מוחל מראש על היזק הראיה בשעת הקנין על דירתו. וכנראה הסיבה למנהג זה נעוצה בשינוי בצורת המגורים בשנים האחרונות, שבגלל ריבוי האוכלוסיה והמחסור בקרקעות, הפסיקו לבנות לכל אחד בית פרטי עם חצר צמודה, ומצופפים כמה שיותר דיירים בבנין אחד ובשכונה אחת.

7. החילוק בין היום לפעם

לסיכום; יש כמה סיבות מדוע היום לא מקפידים על דיני היזק ראייה המפורשים בגמ'. ותלוי מה הטעם. לשיטות שזה איסור מצד צניעות ולא מועיל מחילה, על זה התשובה שהיום גם כשאין פרוזדור עדיין יש תריסים - דלתות - וילונות, שיכול להסתיר בהם את עצמו.

לשיטות שהטעם משום 'היזק ראייה' שמזיק אותו בכך שאינו יכול להשתמש ברשותו כרצונו, על זה התשובה שבא על מנת כן, עקב צפיפות האוכלוסין השתנה אופי הדירור וכיום מצד המבנה של התבים כל אחד רואה את השני. וזה מבוסס על דברי המהריט"ץ המפורסמים שהולכים לפי המנהג, וממה נפשך אין עליו טענה.

'תוספת בניה'

8. מעשים בכל יום!!

כל מה שנכתב עד כאן שייך רק כלפי בניה מקורית של הקבלן, כעת נבוא לדון ביחס ל'תוספת בניה'.

שאלה:

מצוי מאוד בזמננו כאשר ראובן מבצע תוספת בניה, מוסיף מרפסת, ופותח חלון חדש בזוית שלא היתה קיימת לפני כן. כנגדו טוען שמעון השכן מלמטה; אסור לך לבנות בצורה כזו, כאשר ללא כל מאמץ ניתן יהיה להשקיף ממרפסת זו אל תוך חדר השינה שלי - מדין 'היזק ראייה'.

לעומתו משיב ראובן; יש לך תריסים שאתה יכול לסגור אותם כשאינך רוצה שיסתכלו עליך, ועוד הרי בין כה וכה רואים - ומה בכך שעד עכשיו היה רק מרחוק, וכעת קירבתי יותר. ואילו הקבלן היה בונה את האופציה הזו היית מסכים, ומה אכפת לך שאני בנית את זה. ויש לדון הצדק עם מי??

והנה זה ברור, שכל מה שהיה בנוי כך מלכתחילה, או שזה היה קיים כבר באופציה של הקבלן עם אישורי בניה כחוק, על דעת כן קנה. אבל הנדון מתחיל בתוספת בניה שאינה מופיעה בתוכנית המקורית, או פתיחת חלון חדש, דזאת התורה לא תהא מוחלפת, ונפסק להלכה 'היזק ראייה' שמיה היזק, או דלמא כיון שישד המהריט"ץ דתלוי במנהג בני העיר, וכיום המנהג השתנה שבלאו הכי אפשר לראות בתוך ביתו מכמה בנינים נמצא שלא הפסידו השכנים כלום.

תשובה:

האוסרים: הדעה הרווחת היא שגם כיום אסור לבנות תוספת בניה באופן שיש 'היזק ראייה' לשכן, ומצד אור ואויר מי שמוסיף בניה ירחיק את הקיר לפחות 2 עד 3 מטר מחלון השכן, כדי שלא שלא יאפיל, ולא יחסום לשכן את האור והאויר.

וכמפורש בספר משפטי התורה (חלק ב' סימן נט הערה 4), ובספר עמק המשפט (הלכות שכנים סימן יא וסימן יג) להג"ר יעקב כהן שליט"א, ובספר משפטי יעקב להג"ר יעקב שכנזי שליט"א (עמוד 47), שכל דברי המהריט"ץ שייך רק כאשר רוצים לבנות בניינים להרחבת העיר, אז אומרים את הסברא של מנהג, כדי שיוכלו לבנות את העיר כראוי, בנין ליד בנין. אבל לאחר שכבר נבנו כל הבתים הסמוכים, אין המנהג מתיר לאדם מסויים להוסיף לדירתו תוספת בניה באופן שמזיק לשכנו ב'היזק ראייה'. וכלפיו כל דיני 'היזק ראייה' עומדים בעינם.

חוקי המדינה: יש לציין שמצד חוקי המדינה; השיעור להרחקת 'היזק ראייה' נע בין 6 ל- 8 מטר (תלוי במקומות), וידוע דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (י.ו.ו.) שחידש מכח דברי המהריט"ץ שהולכים לפי מנהג המדינה - ממילא כאשר ישנם חוקי בניה הנהוגים כיום גם בקרב החרדים, החוק מחייב גם מצד ההלכה. וגם לפי הדעות שאין 'דינא דמלכותא דינא' בארץ ישראל בזמננו, סוף סוף החוק עושה את המנהג של המדינה, וכל אזרח שבא לדור בארץ ישראל, מגיע על דעת החוק (א.ק.).

ואם נוצר לשמעון 'היזק ראייה' בביתו או בחצירו, ושמעון אינו מוחל על זה, ראובן שהוסיף את החדר והמרפסת לביתו, אינו רשאי להשתמש בהם, וגם לא לפתוח אליהם פתח (אפילו פתח ארעי) עד אשר יסלק לגמרי את ה'היזק ראייה' באמצעות מחיצה בגובה של כ- 2 מטר או יותר שתמנע אפשרות ראייה מהמרפסת אל ביתו של הנתבע.

המתירים: אכן דעת המנחת צבי, שבגלל מנהג המקום, ובגלל החובה להתקין תריסים בכל בית, לא יכול כיום אדם לטעון ל'היזק ראייה'. [לדעה זו יש להסתפק, האם כיום בטל גם האיסור להסתכל

הערות מבני החבורה

מה שעינינו רואות...

ניתי וניחזי: מקובל כיום בבתי דינים, לפי מה שכתב המהריט"ץ (הובא בפנים) - והכל לפי ראות עיני הדיין ורוחב בינתו - ולכן כאשר אחד הצדדים טוען שנוצר לו 'היזק ראייה', בית הדין לא יקבל את טענתו עד אשר הדיין בכבודו ובעצמו יגיע בפועל לראות את השטח 'במקום החילול', להבחין האם אכן נוצר 'היזק ראייה' מכח הבניה.
וזה מכמה טעמים;

1. **לראות:** ידוע הכלל - אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. כמפורש בגמ' (סנהדרין דף ו:): שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה - תלמוד לומר עמכם בדבר משפט - אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. וכעין זה מבואר ברש"י (בראשית יא ה), בשם המדרש **תנחומא** (אות יח), וי"ד ה' לראות - לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו.

2. **מה קורה:** מרחוק קשה לאמוד מה באמת אירע, כמאמר החכם מה שרואים מכאן לא רואים משם. שכידוע כל צד מציג אחרת את הדברים, וצריך להתבונן כמה בפועל נגרע הפרטיות בבית השכן, מכח ה'היזק ראייה' של תוספת הבניה.

3. **שיקול הדעת:** בסופו של דבר הכל תלוי בשיקול הדעת, וכל דיין מסתכל במבט אחר על המציאות. וכבר אמר החכם; עצם הסכמת בעלי הדברים על דיין מסוים, הוא חלק גדול מהפסק! שבהרבה דברים צפוי מראש שדיין פלוני יכריע כך, ודיין אלמוני יכריע להיפך.

4. **יענה על כרחו, אמן!** מעשה שהיה בדין תורה אחד, כאשר הגיע הג"ר נפתלי נוסבוים שליט"א, יחד עם הבעלי דברים למקום המריבה, הודה התובע ואמר; עכשיו כאשר אני עומד מהחצר של השכן למטה ואני מסתכל לכיוון הבית שלי למעלה, אני רואה שבאמת זה לא כזה נורא... אני מודה בזאת שאין זה 'היזק ראייה'! תכף ומיד הוכרע על דעת שני הבעלי דברים - שאין כאן תביעה, והכל על מקומו בא בשלום (א.ק.). ❖

בחלון או בחצר (גינה) של השכן ממול, משום 'היזק ראייה', ומסתבר שאיסור זה בעינו קיים. ורק כלפי חובת בנית כותל חידש שלא שייך תביעה כאשר יכול להציל את עצמו].

אולם הרבה חולקים על דבריו; שחובת התקנת תריסים אינה מסלקת את בעיית ה'היזק ראייה', שהרי אדם קונה בית עם חלונות על מנת שיוכל ליהנות מהאור והאוויר, ולא על מנת להגיף את התריסים כל אימת שהוא משתמש בחדר. וקשה לומר שהשכן המוחה קנה את ביתו על דעת ששכנו יוסיף מרפסת ויזיק לו בראיה.

אכן זה ברור שלא מועיל להתקין תריסים בבית המזיק אם אפשר להזיז אותם, כמבואר ב**פתחי תשובה** (סימן קנד ס"ק ט') שרק אם המזיק עושה מחיצה קבועה שאי אפשר להזיזה ולא להסתכל דרכה אז מועיל לסלק היזק ראייה. בלית ברירה יוכל המזיק לעשות מחיצה קבועה בריחוק מהחלון באופן שיהיה אויר ואור וגם ימנע מלהזיק בראיה.

9. רשות הרבים

מפורש במשנה (דף ס.): "אבל פותח הוא לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון", ובגמרא מבואר הטעם לכך: "דאמר ליה סוף סוף הא בעית אצטנועי מבני רשות הרבים". ומבואר כאן יסוד בדיני היזק ראייה: בכל מקום שלא התווסף היזק ראייה מחמת פתיחת פתח או חלון, אי אפשר לעכב את פתיחתם, מאחר והמזיק יטען לניזק שממילא הוא לא היה יכול לעשות שימושים צנועים בביתו כי אחרים רואים אותו, ואם כן אין הוא נחשב כמזיק. וכתב השו"ע (סימן קנד סעיף ג') שאם יש שם ג' בתים הרי זה כרבים, שבלאו הכי צריך להזהר מהם.

רואים: לפי זה כתב הגר"י בלוי זצ"ל (פתחי חושן פרק י"ד הערה לא), שאם ממילא צריך להצטנע, בגלל שיש כבר ג' בנינים מסביב, אין לשכן טענת 'היזק ראייה', דבלאו הכי בעית לאצטנועי מהבנינים ליד.

והכלל העולה בזה הוא, כמבואר בהרחבה במשפטי התורה (חלק ב' סימן נט סעיף ד ובהערה 3) **ובעמק משפט** (הלכות שכנים סימן יג), שאם בלאו הכי יכולים העוברים והשבים ברחוב, וכן דיירים בבנינים סמוכים שגרים מול המרפסת, לראות את שימושיו במרפסת הפתוחה לעין כל, אין טענת 'היזק ראייה', כמבואר בדין פתיחת חלונות כנגד חלונות חברו כאשר רשות הרבים בתווכו. ולכן רק כאשר כתוצאה מפתחת החלון נוצר 'היזק ראייה' חדש, הדבר אסור. וכגון שאם מחמת האחרים היה הניזק יכול לעשות שימושים צנועים ברוב החדר, כי רק בפניה מסוימת ראו אותו. וכן אם בגלל האחרים, רק בחדר אחד היה נמנע ממנו מלעשות שימושים צנועים, וכעת בגלל השני צריך הוא להצטנע בכל שטח החדר - רשאי הניזק לעכב שלא יזיקוהו, ואז יכול לעכב את חברו מלפתוח חלון נוסף או להוסיף מרפסת לדירתו אם כתוצאה מכך יוכל לראות משם את חדריו או את חלקם.

איסור הסתכלות בבית חבירו

10. אסור להציץ!

יש עוד איסור; עצם ההסתכלות בבית חבירו אסורה. כמבואר ברמ"א (שו"ע חו"מ סימן קנ"ד סעיף ז) אסור לעמוד בחלון ולראות בחצר חבירו, כדי שלא יזיקנו בראייתו, ובזה איסורא קא עביד ולא מהני ליה חזקה, וזה יוכל בעל החצר למחות בו (ב"י בשם הרשב"א). ויסודו בגמ' (דף ב:): אסור לעמוד על שדה חבירו בשעה שעומדת בקמותיה, שלא יטיל עין הרע. וכתב בערוך השלחן שאם הזיקו בעין הרע חייב בדיני שמים. ועיין מה שכתב בזה בקהל"י (ב"ק סימן מה). וכתב בשו"ע הרב (סימן קנ"ד סעיף ז) שהאיסור הוא אפילו אם רואהו בעל החצר ושותק לו, שמא מתבייש לומר לו. והאריך בפרטי דינים אלו בספר משכן שלום (סימן ו' ס"ק ה').

ועוד כתב הרמ"א (סוף סעיף ג') שכל אדם צריך להיזהר מלהסתכל לבית חברו, ואף אם הוא עומד ברשות הרבים, ואפילו אם הוא לא מתכוון לראות מה שקורה שם, ואין בראייתו משום היזק ראייה או חוסר צניעות. כדי שאנשים לא יחשדו בו שהוא מתכוון לגנוב אצל חברו או שהוא מעוניין לראות את תשמישיו הצנועים, אם אין לו טענה והסבר מדוע הוא מסתכל דווקא לכיוון זה.

והוסיף הסמ"ע (ס"ק יד) שהצורך להיזהר קיים אפילו אם הוא מסתכל באופן ארעי בלבד. וכתב בספר אמרי יעקב (ס"ק סו) שלא מועילה בזה חזקה, ובעל החצר יכול למחות בו, כי היזק ראייה הוא "כגירי דיליה", ואין מניחים לאדם לירות חיצים בחברו.

וכן כתב השו"ע הרב (חו"מ הלכות נזקי ממון סעיף יג) שגם בני רשות הרבים אינם רשאים לעמוד ולהסתכל, אולם השו"ע הרב מגביל את האיסור - שאם רואים ראייה קלה דרך הילוכם אין לחוש, שהרי מזה אין יכול להזהר, וצריך להיות צנוע בתשמישיו שראיה קלה בהם קשה עליו. עכ"ד.

11. רכב שרד

רחובה של עיר: יש להסתפק, מה הדין להסתכל במכונית ברחוב, האם מותר להסתכל לתוכה כמה היא שווה ואיזה שכלולים יש בה. שהרי בעל הרכב קנאה על מנת כן שתהא מונחת ברשות הרבים וכל החפץ יעיין בה, ואדרבה ישנם המשקיעים הון עתק ברכב מפואר בכדי שכולם יראו כמה עשיר הוא. או דלמא מה שמניחו ברשות הרבים אינו הוכחה שמסכים שיסתכלו, כי הרי אין לו מקום אחר להחנות את רכבו, ובאמת אינו מעוניין שיטילו חלילה ברכב 'עין הרע'. כן יש לדון האם מותר להסתכל באדם היושב בתוך הרכב ובמה הוא עוסק כעת. ושמעתי בשם הג"ר עזריאל אורבאך שליט"א שאין בזה משום 'היזק ראייה', כיון שהרכב עומד ברחוב, ולא שייך לבוא בתביעת נזיקין לדבר שעומד ברשות הרבים (י.מ.ה.).

לפי דבריו יש להסתפק; האם שייך לומר סברא זו, גם ברכבים שמותקן בהם 'חלונות אטומים' למניעת הסתכלות (כגון; רכבי מד"א, הצלה, זק"א, חברה קדישא), הרי ניכר שבעל הבית מקפיד שלא יסתכלו לתוך הרכב האם יחול בזה איסור הסתכלות כמו בבית וגינה (א.א.). או דלמא (ח.ו.)

עדיין מותר מצד הדין, כי רכב מיועד לעמוד בשוק, ולא שייך תביעה שלא להסתכל, וזה רק ענין של 'מדות טובות'.

התעלפות: יש לדון באדם שלא חש בטוב והתמוטט ברחוב, כעת אנשי 'הצלה' מטפלים בו, ובהמשך מפנים אותו באמבולנס לבית חולים. האם יש 'איסור מדינא' להסתכל עליו משום 'היזק ראייה' (מ.ק.), או שאסור רק מצד 'מדות טובות'.

וכתב הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (תורת היולדת עמוד קע"ט אחרי פרק כ"ט במהדורה החדשה) - היזק ראייה; כשהסתכלות גורמת שחבירו מתבייש כשאחרים מסתכלים במעשיו, הרי זה צער הגוף, והמסתכל נחשב למזיק ועושה איסור (רמב"ן ב"ב נט. קהל"י ב"ב סימן ג'). וכאן עלינו להתריע, כאשר מגיע אמבולנס להעביר יולדת או חולה, הרבה אנשים מתאספים כדי לראותו, ופשוט שיש בזה 'היזק ראייה' והוא עוון גדול, והמסתכל עובר על איסור 'היזק ראייה', וכעין הלבנת פנים ברבים. עכ"ד.

תודה! למכון 'עולמות - לימוד בעיון', על הסיוע בחומר רב בנושא זה ובעוד נושאים.

סיכום הגיליון

12. דינים העולים

להלכה: 'היזק ראייה שמיה היזק', ולכן בחלוקת השותפים בחצר כופין לעשות קיר. ונכלל בזה - היזק לגופו ולממונו, שנחלקו אם מועיל עליו מחילה. ואיסור משום צניעות, שלא מועיל עליו מחילה.

שיעורי ההרחקה במטרים - גובה; להגר"ח נאה 1.92 מטר, לחזו"א 2.40 מטר. מרחק; מצד דיני היזק ראייה עד שלא יראה תשמיש חבירו. בזוית; בחצר השותפין, משהו. בחצר אחרת, עד שלא יראה תשמיש חבירו. מנהג המדינה קובע לענין זה גם להלכה כדברי המהריט"ץ, מרחק; 6-8 מטר (תלוי במקומות). אור ואויר שלא יאפיל; 2-3 מטר (תלוי במציאות).

המנהג: מותר לקבלן לבנות בית כנגד בית, וחלון נגד חלון. כדברי המהריט"ץ שהכל לפי מנהג המדינה ועל דעת כן בא לדור כאן. ועוד שיכול הניזק להצטנע בסגירת התריס והדלת.

ב'תוספת בניה' יכול השכן לתבוע שלא יהיה אפשרות להסתכל בביתו משום 'היזק ראייה'. ועל הדין לראות בעצמו את הנזק שנוצר מהבניה, בכדי לקבל טענת 'היזק ראייה'. יש מי שחידש שעל הניזק מוטל לסגור את התריס, לשיטתו לא קיים כיום תביעה של 'היזק ראייה'.

גם כאשר בנה באופן המותר, עדיין אסור להסתכל ברשות חבירו. ויש להסתפק האם מותר להסתכל ברכב וביושבים בה, המסתכל בעת פינוי חולה באמבולנס, עובר איסור 'היזק ראייה'. ❖

'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא גליון מספר 86 יום ג' פרשת וירא י"ד חשון תשע"ז.

התנגדות השכנים לתוספת בניה, בבנין משותף - בבא בתרא דף ה. ז.

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

נא לתרום בעין יפה, כל סכום יתקבל בברכה!